О. Ж. ОШАНОВА

БАҚ ЗАҢНАМАСЫ ЖӘНЕ ЭТИКА

Оқу құралы

ӘОЖ 002(075.8)
КБЖ 76.Оя73
О-96

Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті журналистика факультетінің Ғылыми кеңесі және Редакциялық-баспа кеңесі (№3 хаттама 17 мамыр 2016 жыл); әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің жанындағы ҚР БжҒМ-нің жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің Республикалық оқу-әдістемелік кеңесінің гуманитарлық және жаратылыстану ғылымдары мамандықтары Секция мәжілісі шешімімен ұсынылған
(№2 хаттама 14 қаңтар 2016 жыл)

Пікір жазғандар:
саяси ғылымдарының докторы, профессор ***Қ.С. Сұлтанов***
филология ғылымдарының докторы, профессор ***Н.О. Омашев***
филология ғылымдарының докторы, профессор ***Б.Ө. Жақып***

Ошанова О.Ж.
О-96 БАҚ заңнамасы және этика: оқу құралы / О.Ж. Ошанова. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 154 б.
ISBN 978-601-04-2006-9

Бұл оқу құралында қазіргі таңда журналистер үшін ең қажетті құқықтық журналистиканың теориялық және тәжірибелік мәселелері қозғалған. Сонымен қатар ақпараттық құқық саласындағы баспасөз және сөз бостандығы мәселелерін реттеу, оның ережелері, журналистердің міндеттері мен құқықтары, ақпарат еркіндігіне конституциялық кепілдік беру, бұқаралық ақпарат құралдары бостандығын халықаралық құқықтық деңгейде реттеу жолдары туралы мәселелер жан-жақты қарастырылған.

Бұл оқу құралы студенттердің құқықтық мәдениетін қалыптастырып қана қоймай, олардың құқықтық сауаттылығын жетілдіреді әрі болашақ мамандардың өз құқықтары мен міндеттерін терең білуіне ықпал етеді.

Кітап ғалымдарға, студенттерге, сондай-ақ құқықтық сауаттылығын жетілдіргісі келетін жалпы оқырманға арналған.

ӘОЖ 002(075.8)
КБЖ 76.Оя73

ISBN 978-601-04-2006-9

© Ошанова О.Ж., 2016
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2016

КІРІС

Журналистиканың құқықтық н
деңгейде қолдана білу, оның әлеу
лін терең түсіну бүгінгі таңда кәсі
қажеттілік болып отыр.

БАҚ қызметін қамтамасыз е
жоққа шығару немесе қажетті дең
да журналистік қызмет өзінің тиім

Журналист өзінің кәсіби қызм
және тарату кезінде көпшілікпен
сауға және интеллектуалдық мен
ғау мәселелерімен бетпе-бет келу

Журналистиканың тиімділігі
дайда құқықтық және этикалық
нысты.

Құқықтық мемлекетте ақпара
гейі бұқаралық ақпарат құралда
негізі болып есептеледі. Бірақ кез
майтыны түсінікті, яғни ол құқық
шіліктермен сабақтасып жатуы ке
оның қоғам өміріне ықпал ету м
рек еркіндік берілсе, осы бостанд
одан туындайтын салдарға орай
рылай түспек. Кез келген журнал
қара жүріп, журналистикаға қойы
жан-жақты шығармашылық ізден
ғара алмайтын дәйекті, шынай
ларымен жауап беруге міндетті. Б
жоғары деңгейдегі құқықтық м
керек және «Этика» кодексі талап
нымен қатар еліміздің журнали
қықтық мүмкіндіктер тудыраты
мен заң актілерін дұрыс түсініп
дер едік.

Қазіргі кезде журналистикан
журналистиканың құқықтық қы

Осы аталған мәселеге қатысты еліміздің БАҚ-тарының шығармашылық өмірінен нақты мысалдар келтіріңіз.

Алтыншы тапсырма. «Әділ сөз» сөз бостандығын қорғау халықаралық қорының сайтында журналистердің сотқа жүгіну дерегінің орын алғаны туралы мәліметтерге талдау жасап, оларды заңдық тұрғыда негіздеңіз.

Жетінші тапсырма. Жұмыс берушілер тарапынан еңбек заңы бұзылып, журналист сотқа жүгінуі қажет делік, еліміздің заңдарына сәйкес журналист қандай қадамдар жасауы қажет?

Сегізінші тапсырма. Азамат немесе заңды тұлға өзінің ар-намысына, қадір-қасиетіне және іскерлік беделіне нұқсан келтіретін мәліметтерді сот тәртібімен теріске шығаруды талап етуге құқылы ма? Заңдық негізде дәлелдеңіз.

Тоғызыншы тапсырма. Оқырман өз материалын газет немесе журнал редакциясына жіберді делік, бұл жағдайда бұқаралық ақпарат құралы редакциясын ол қабылдамай тастаған материалды жариялауға міндеттеуге оның құқығы бар ма, әлде жоқ па? Заңдық негізде дәлелдеңіз.

Оныншы тапсырма. Шетелдіктер не азаматтығы жоқ адамдар еліміздің газет-журналдарына бас редактор бола ала ма? Заңдық тұрғыда мәселені негіздеңіз.

«БАҚ заңнамасы және этика» пәні бойынша **семинар өткізудің төмендегідей түрлері** қолданылады:

– **біріншіден,** еліміздің танымал заңгер-журналистерімен дөңгелек үстелдер ұйымдастыру. Ұсынылатын тақырыптар: «Журналист қауіпсіздігі қалай сақталады?» немесе «Журналистің құқықтық мәртебесі жеткілікті дәрежеде қорғалған ба?» т.б.;

– **екіншіден,** оқытудың «сократтық тәсілі»: студенттермен нақты мәселе төңірегінде сұрақ-жауап ұйымдастыру. Мысалы: ҚР «БАҚ туралы Заңы» бойынша қандай адамдар газет-журнал редакцияларына басшылық ете алмайды, санамалап беріңіз және неліктен?

– **үшіншіден,** нақты бір оқиғадан шығу жолдарын табу үшін арнайы тапсырмалар беру. Мысалы, журналист кездейсоқ қарсылық акциясын ұйымдастырып жатқан адамдардың ортасына тап болады, осы жағдайда оның әрекеті қандай болмақ? Бұл акция туралы хабарлама жазу үшін арнайы рұқсат керек пе?

Отандық БАҚ-тардағы құқықтық мәселелердің көтерілу деңгейін анықтау үшін сараптамалық бағыттағы тапсырмаларды орындау:

1. «Заң» газетіндегі құқық бұзушылық жөніндегі мақалаларға сараптама жасау және тақырып жағынан жіктеу.
2. «Егемен Қазақстан» газетіндегі сыни мақалаларға сараптама жасау және тақырып жағынан жіктеу.
3. Еліміздің тәуелсіз басылымдарындағы құқықтық мәселелерге арналған мақалаларды тақырыптық және мазмұндық жағынан талдау.

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ 3

I тарау. БАҚ ЗАҢНАМАСЫ 8
1.1. Кәсіби стандарттар 8
1.2. Журналистерді лицензиялау 24
1.3. Құқықтық сауаттылық және журналистің қауіпсіздігі 31
1.4. Конфиденциалды ақпарат және куәгер 44
1.5. Құқықтық сауаттылық негіздері 54

II тарау. ЖУРНАЛИСТ ӘДЕБІ – РУХАНИЯТ ТІРЕГІ 65
2.1. Әлеуметтік құндылықтарды қорғау 65
2.2. ҚР журналисінің этикалық кодексі мен әлемдік этикалық кодекстер 73
2.3. Ұлттық қауіпсіздік және қоғамдық тәртіп 77
2.4. Баспасөзді басқару: цензура және демократия 81
2.5. Құқыққорғаушылар мен құқықтанушы журналистер этикасы 88

III тарау. ҚҰҚЫҚТЫ ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ ҚОҒАМ 95
3.1. Құқықты журналистика және қоғамдық пікір 95
3.2. Журналистика және адам құқығына қатысты этикалық нормалар 107
3.3. Еңбек дауларының этикасы: БАҚ пен билік 118
3.4. Құқықты журналистика және сот ісі 124
3.5. Адам құқықтары және Европалық конвенция 134

ҚОРЫТЫНДЫ 146

ӘДЕБИЕТТЕР 148

ҚОСЫМША 151